

SOMOGYI SÁNDOR RÖVID ÉLETRAJZA

1926. január 29-én született Kisújszálláson. Családja eredetileg türkevei, így gyermekkorát ott tölti, és a városban végzi iskoláit is. 1941-ben a Jászberényi Tanítóképzőben kezdi meg felsőfokú tanulmányait, de 1944-ben kénytelen megszakítani, mivel a II. világháború eseményei közbeszólnak. 1945-ben orosz hadifogságba kerül és csak két évvel később, 1947-ben szabadul. A hosszú kényszerűszünet után 1947-ben visszamegy Jászberénybe, majd 1948-ban befejezi a tanítóképzőt. Még ebben az évben Budapestre kerül, és Kőbányán kezd tanítani, közben beiratkozik az ELTE esti tagozatára, történelem-földrajz szakra. Tanárai a kor legismertebb földrajztudósai, Bulla Béla és Mendöl Tibor. 1952-től az ELTE Természetföldrajzi Tanszékének aspiránsa Bulla professzor irányításával. 1955-től a Földrajztudományi Kutatóintézetnek, illetve jogelődjének a Földrajztudományi Kutatócsoportnak a munkatársa, ahonnan tudományos tanácsadóként vonul nyugállományba. 1961-ben szerez egyetemi doktori és kandidátusi fokozatot. Kandidátusi értekezésében szintézisbe foglalta a magyarországi folyóhálózat pleisztocén és holocén változásait.

Tudományos tevékenysége szerteágazó, amit a természetföldrajz majdnem teljes körére kiterjedő nagyszámú publikációi bizonyítanak. Fő szakterülete a vízföldrajz, de foglalkozott regionális természetföldrajzi tanulmányokkal, geomorfológiával, talajtannal és tájértékeléssel is. Idővel a hazánkban kevesek által művelt hidrogeográfia nemzetközi szaktekintélyévé vált. A hazai vízföldrajzi térképezést új koncepció alapján fejlesztette tovább. Kutatómunkáját jellemzi, hogy mindig gondosan figyel az adott téma kutatástörténeti háttérének alapos, és részletes feltárására, illetve sokoldalú kartográfiai elemzéseket végez. Jelentős kutatási eredményeket ért el a természetföldrajzi alapokon nyugvó komplex tájértékelés területén. Az 1984-ben megvédett Akadémiai doktori (DSc.) értekezése, *A magyar nép vándorlásának és honfoglalásának földrajzi környezete* történeti földrajzi témájú.

Máig töretlen, és aktív tudományos kutatói tevékenysége mellett évtizedeken át részt vett az egyetemi oktatásban is. A történeti földrajz témaköréből egyetemi jegyzetet írt. Jelentősek a magyar földrajzi utazókról és felfedezőkről szóló munkái, és tudománytörténeti elemzései. Marosi Sándorral együtt társszerkesztője, és részben szerzője is a *Magyarország keistájainak katasztere* című kétkötetes munkának, amely az egyik legidézettebb szakkönyv a természetföldrajzosok körében.

Kiemelkedő tudományos szervezői tevékenysége. 1952 óta tagja, később főtitkára, majd társelnöke, és 1989-től tiszteletbeli tagja a Magyar Földrajzi Társaságnak. Magas szintű tudományos tevékenységének elismeréseként 1985-ben Lóczy Lajos emlékéremmel, 1994-ben Teleki Sámuel éremmel tüntették ki. 1991-ben széleskörű kutatói munkáját Akadémiai Díjjal ismerték el.

BESZÉLGETÉS SOMOGYI SÁNDORRAL 2006 FEBRUÁRJÁBAN, A FÖLDRAJZTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETBEN, BUDAPESTEN

LAMPÉRT KIRILL¹ – RADVÁNSZKY BERTALAN²

Néhány nappal ezelőtt töltötte be a professzor úr a 80. életévét. Hogyan kezdődött ez a hosszú életpálya, hogy terelődött figyelme a földrajz irányába?

1926. január 29-én születtem, tehát egy héttel már túl vagyok a nyolcvanon. Ez azt jelenti, hogy az ember az élete vége felé van, és innen kell visszatekintenie. Nyilvánvaló, hogy az ember ma már más szemmel nézi az elmúlt évtizedeket, mint tíz vagy húsz évvel ezelőtt. Végeredményben, ami az emberrel ennyi idő alatt történik, annak egy részét már el is felejtí, illetve nem mindig jön elő az emlékeiből, úgyhogy előre bocsátom a továbbiakra vonatkozólag is, hogy lesznek esetleg olyan részletek, amelyek kimaradnak, vagy lesznek feleslegesen elmondott részletek, de ez a korral járó helyzet.

Tehát 80 évvel ezelőtt születtem. A családom túrkevei. Túrkeve a Nagykunság városa, a hortobágyi Berettyótól mintegy kettő kilométerre Ny-ra fekszik. A családom igaz túrkevei, de amikor én születtem, akkor édesapám mezőgazdasággal foglalkozó parasztember volt, és Kisújszállás határában bérelt egy tanyát, úgyhogy a születésem helye Kisújszállás. Mind a kettő a Nagykunság városa, tehát én otthon érzem magam mindegyikben. Aztán kisgyerekkoromban, 1934-ben édesapám feladta azt a kisújszállási bérletet, és átmentünk a túrkevei határba, attól kezdve Túrkevének lettem a lakója. Az iskolámat a kezdetektől Túrkevéen végeztem. A tanyáról – ahol laktunk – kellett volna bejárnom, de az elég messze volt a várostól, úgyhogy a túrkevei nagyapám házából jártam iskolába. Aztán szegény mikor meghalt – másodikos elemista voltam –, akkor költöztünk át a túrkevei határba. Először egy tanyai iskolába jártam a Berettyó mellé, aztán a városi iskolában végeztem el a hat elemi. Iskolás koromtól kezdve elég jól mentek a dolgok, és nem csak a hivatalos kötelezettséggel tudtam magam jól ellátni, hanem sokat olvastam emellett. Kisgyerek koromtól kezdve megtanultam az olvasást, természetesen nem csak újságokat, hanem könyveket is olvastam. Hárman voltunk test-

---

1 Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet. Pécs, Ifjúság útja 6. 7624. kirill@gamma.ttk.pte.hu

2 Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet. Pécs, Ifjúság útja 6. 7624. radberti@gamma.ttk.pte.hu

vérek, volt egy nővérem és egy húgom. Nemcsak tankönyvek, hanem sok más olvasnivaló került a házba a szüleimtől, illetve nagyszüleimtől, és azokat mindig sorban elolvastam. Ezen kívül a túrkevei határban, a Berettyó mellett volt az a föld, amit édesapám bérelt, és ennek következtében megismerkedtem a folyónak a működésével. Korán megtanultam a folyónak a vízjárását, a vízpartnak az alakulását, a gátnak a szerepét stb. Úgyhogy a vízzel való foglalkozás kisgyerekkoromtól kezdve bennem maradt, és ez a szimpátia a későbbiekben is lekötelezett. A tanyáról harmadik, negyedik osztályos koromban tanyaiskolába jártam, aztán ötödik, hatodik osztályos koromban bejártam a városszéli iskolába. Ott kitűnő tanárom volt a Török tanár úr, aki kiváló ember volt, a felesége is tanárnő volt, akivel aztán később is találkoztam. Amikor a hatodik elemi befejeztem, akkor gondoltam, hogy valamilyen módon tovább kellene tanulni. Más iskola nem volt Túrkevén, csak a polgári iskola, így aztán átmentem oda, oly módon, hogy a hatodik elemi utáni nyáron megtanultam az első évfolyam anyagát egy magántanárnál, magánvizsgát tettem, így aztán egyenesen a második osztályba léphettem át. Így az elemi iskola után a polgári iskolát is elvégeztem. Ott is kiváló tanárim voltak, aminek következtében már specializálódtam sokféle szakra, de leginkább a földrajzot és a történelmet szerettem. Ezt respektálták is a tanárim, és támogattak engem olyan módon, hogy a szüleimnek, jó apámnak és édesanyámnak is mondták, hogy jó lenne, ha továbbtanulnék. Befejeztem az elemi iskolát 1938-ban a háború előtt, aztán '41-ben fejeztem be a polgárit. Utána jelentkeztem tanítóképzőbe, Jászberénybe. Szerencsére oda is minden további nélkül fölvettem. Ott bentlakó diák voltam, ami azt jelentette, hogy az ember a felszerelésével szeptemberben Jászberénybe ment, aztán a karácsonyi és húsvéti szünetre ment csak haza, különben pedig bent lakott az internátusban. A tananyagot az általános iskolában és a polgári iskolában is kitűnően megtanultam, a bizonyítványaim mind jelessel voltak tele. Jászberényben úgyszintén elég jól végeztem, kivéve a különböző úgynevezett művészeti szakokat, például az éneket és aztán a zenét, azokkal nem nagyon szerettem foglalkozni, de meg kellett csinálni. A szaktárgyaimból, a matematikától kezdve a magyar nyelven keresztül a földrajzot át a történelemig azok mind jelesek voltak. Blénessy János kitűnő tanárom volt, földrajzot oktatott. A polgári iskolában M. Szabó László volt kiváló tanárom, aki később Újvidéken, majd a Szegedi Egyetemen tanított. Az emberre egy jó tanár a gyerekkorában is megfelelő hatást gyakorol. Blénessy tanár úr a Jászberényi Tanítóképzőben mindig, ha az osztályban valami kérdés felvetődött, és valaki valamit nem tudott, akkor engem szólított föl, hogy mondjam meg, vagy javítsam ki a másik diáknak a válaszát, vagy válaszoljak a kérdésére. Úgyhogy kitűnő tanulónak ismert el. De nem csak ő, hanem az igazgató fia, aki történész volt, és a történelem tárgyban igyekezett engem kiemelni, illetve különböző feladatokkal ellátni. A nyári vakáció alatt természetesen haza kellett menni, és akkor odahaza segítettem. Édesapám továbbra is mezőgazdasági termeléssel foglalkozott, és amit szeretett az ember, abban részt is vett, de attól függetlenül, ha lehetett akkor újságokat, könyveket szereztem és azokat olvastam. A különböző tudományágak közül a magyar nyelvet, és német nyelvet is kitűnően végeztem már a polgári iskolában, meg a Jászberényi Tanítóképzőben is, és a természettudományokból is, tehát biológiából és matematikából is jeles voltam.

Az osztályfőnököm a tanítóképzőben Szombathy Miklós matematikus volt, és a fizikát is ő tanította. Nagyon szeretett engem, mert ahogy valaki valamit nem tudott, akkor mindig jelentkeztem és segítettem neki. Úgyhogy a tanárok között volt egy kis vita arról, hogy engem hova irányítsanak, melyik tantárgynak a művelésére specializáljanak. Az én szimpátiám azonban elsősorban a földrajz és a történelem szeretetét ölelte fel, és igyekeztem minden szabadidőt amit lehetett azokra fordítani. Tudniillik már a túrkevei polgári iskolának is, és a Jászberényi Tanítóképzőnek is jó könyvtára volt, és a szabadidőmet mindig a könyvtár állományából kivett könyveknek az olvasásával töltöttem. Olyan formában is, hogy a délutáni órákban, négytől kezdve zártkörű tanulás volt a feladat, de azt én könnyen elvégeztem hat vagy hét órára, utána pedig még fél kilencig vagy kilencig volt tanulás, akkor én már rendszerint különböző könyveket olvastam. Ha valamelyik tantárgyból valami érdekességre volt szükség, akár történelemből, természettanból, vagy fizikából, de leginkább a földrajzból, akkor jelentkeztem és igyekeztem a hiányokat vagy érdeklődést kielégíteni. A Jászberényi Tanítóképzőben Blénessy tanár úr hamar arra az álláspontra helyezkedett, hogy én belejttem a földrajzba, és mi lenne, ha többet foglalkoznék vele. Nem specializáltam magam a földrajzra, de ha alkalom, vagy lehetőség nyílt rá akkor miért ne. Márpedig a Jászberényi Tanítóképzőnek jó könyvtára volt, ma is megvan még – most már tanítóképző főiskola – és meg lehet nézni, hogy milyen gazdag a könyvvállománya. Elég sok mindent olvastam össze. Az igazgató úr elment a tanítóképzőből, másik iskolának lett az igazgatója, de aztán mások jöttek helyette. Blénessy megmaradt a földrajznak a művelőjeként és a közvetítőjeként, a szimpátia állandóan meg is maradt közöttünk.

1944 őszén az oroszok betörték ÉK-Magyarországra, Kárpátaljára, aztán Erdélyen keresztül a Tiszántúlra és elérték a Tiszát, úgyhogy a tanítóképzőben novemberben leállt a tanítás. Nem tudtam hazamenni – hiszen az orosz front a Tiszánál volt –, hanem a nővérem akkor már Budapesten dolgozott, és én fölmentem hozzá. Aztán meghallottam, hogy egyes tanítóképzőkben, például a pápai-ban folyik az oktatás, így aztán elmentem oda, de aztán mikor az oroszok Budapestre értek, akkor már Pápán is befejezték a tanítást. Erre fogtam magam, mást nem tehetett az ember, visszamentem Budapestre és leragadtam a nővéremnek a lakásán. Aztán pedig levante lettem, mert az volt akkor az általános honvédségi képzés. Munkaszolgálatos lettem, aztán így kerültem Budapest elfoglalása után hadifogságba. Újpesten lakott a nővérem, de csak egy ideig járhattam haza a munkaszolgálatból, aztán elhelyeztek minket különböző kihelyezett iskolákba, meg egyéb helyekre, és ott kellett tartózkodnunk amikor az oroszok már körülvették Budapestet. Amikor február 13-án kitörési kísérlet volt, akkor lementünk a budai várba a Moszkva tér mellé, és ott töltöttük az éjszakát, mert nagy volt a lövöldözés, aztán másnap reggel mondták, hogy nem tudunk továbbmenni. Jöttek az oroszok, és hadifogságba kerültem. Budapestről lemasíroztunk először Kecskemétre, aztán Kiskunfélegyházára, aztán onnan vonattal vittek minket tovább Temesvárra. Romániában voltunk egy hónapig fogságban, aztán onnan továbbvittek minket egy Moszkvától nyugat felé száz kilométerre található kisvárosba. Ott voltam hadifogságban '45 június elejétől. Kijeven keresztül mentünk, aztán ott Moszkvától nem messze leraktak minket, ott volt a hadifogolytábor. Természetesen elég gyenge

volt az ellátás, és az embernek kellemetlen volt a közérzete. Egy hónap múlva összeválogattak egy jó pár száz embert, és bevittek Moszkvába minket, ahol egy lágerben lettünk elhelyezve, és minden nap munkát végeztünk; csatornaépítést, útépítést. Eléggé le voltam sújtva, nem éreztem jól magam, de mit csináljon az ember, elvégeztem a napi munkát. Aztán már a beszélgetésekből, és az orosz újságokból, amik ki voltak tűzve a láger falára, azokból megpróbáltam először a betűket megismerni, aztán azonosítani a cirill betűket a latin betűkkel. Később a kifejezéseket, a szóváltásokat is igyekezett az ember megérteni. Egyik napról a másikra néhány szót mindig megtanultam, a végén már eléggé jól megértettem, amiket úgy mondtak egymás között velünk kapcsolatban. Jómagam is tudtam már egy-két szót válaszolni. Ez volt a sorsunk sajnos, hogy ott kellett dolgoznunk.

A történelmi események szerencsétlen következményeként a professzor úr életében, tanulmányaiban törés következett be. Visszaemlékezései alapján mégis csodálatra méltónak tartom, hogy tudásvágya e kényszerszünet alatt sem lankadt. Milyen hosszú volt e kényszerszünet, mennyi időt töltött a professzor úr hadifogságban?

1945 júniusában kerültem Moszkvába, és '47 júniusában hoztak haza, azaz két évet töltöttem ott. Rendkívüli eset volt, mert amikor elkezdtek a raboknak a hazaszállítását, én is mindjárt az első közé kerültem. Péter-Pál napja volt amikor hazahoztak, mégpedig úgy hogy Kijeven keresztül, aztán Máramaroszigeten raktak át bennünket széles nyomtávú vasútról keskeny vágányra, aztán Csapon keresztül jöttünk haza.

Akkor a Felső-Tisza forrásvidékénél, a Tatár-hágón jöttek át.

Így van, közben megismerte az ember a Máramarosi-havasokat. Amikor kifelé vittek, akkor a Vaskapun mentünk keresztül. Kiskunfélegyházáról Temesvárra, onnan aztán a Vaskapun keresztül a lágerbe vezetett az utunk. Tehát odafelé megismertem a Dunának az áttörését a Kárpátokon, visszafelé a Tisza-völgybe kerültem, és ott jöttem haza Csapon keresztül. Debrecenbe hoztak, és létszámba vettek minket. A többiek még ott maradtak, én soron kívül eljöttem a tömegeből, és mikor fölírták az adataimat, akkor kimentem az állomásra, és fölszálltam egy vonatra, amelyik Budapest felé ment, azzal aztán Kisújszállásig mentem, ott pedig fölszálltam egy szekérre, és hazamentem Túrkevére. Amikor hazajöttem, akkor Túrkeven éppen vásár volt, ott aztán megállt az az ember aki hozott engemet, ismerte az édesapámat. Megálltunk Túrkeve nyugati szélén, a Kisújszállás felőli oldalon, ahol van a vásártér. A kocsis a vásárban nézelődött, és egyszer csak észrevette édesanyámat, édesapámat is, akik éppen ott voltak, odajöttek és akkor az nagy, örömteli találkozás volt. Ez is évforduló volt, azt hiszem Péter-Pál napja volt. Fogságba igaz két évvel azelőtt februárban kerültem, de Moszkva környékére júniusban, vagyis teljes két év volt, amit kint töltöttem. Hazajöttem, elkezdtem érdeklődni az iránt, hogy lehet-e tovább tanulni, befejezni az iskolai éveket. Választottak a leve-

lemre, hogy miután én a negyedévet szakítottam félbe, ha befejezem annak az anyagát, akkor mehetek az ötödévbe. Miután a könyveim nagy része megvolt, elővettem és átlapozgattam őket a nyár további részén. Amikor '47 szeptemberében elmentem ismét Jászberénybe, akkor a negyedik anyagból különvizsgát tettem, úgyhogy az ötödévet folytathattam, tehát egy évet visszanyertem a vesztéségből. 1941-ben kezdtem, '46-ban kellett volna befejeznem, így pedig '47-ben kezdtem újra és '48-ban fejeztem be a tanítóképzőt. Elég az hozzá, hogy ott megint jó eredményt értem el, mert egyrészt öregdiák voltam a fiatalabbakhoz képest, másrészt a tanáraink szerettek is. A kint, hadifogságban eltöltött idő alatt szerzett ismeretekkel tudtam fűszerezni az iskolai anyagot, úgyhogy kiemelt kitüntetéssel végeztem az osztályvizsgát is, aztán a képesítőt is. Akkor az egyik tanárom, Bognár Gyula, akinek a bátyja Budapestnek a polgármestere volt, azt mondta, ha akarok jöhetek Budapestre, mert ír a testvérének és segít nekem, hogy ott kapjak helyett valamelyik iskolánál. Én kaptam ezen, mert arra gondoltam, hogy akkor valamilyen módon lesz rá lehetőségem, hogy továbbtanuljak. 1948-ban vizsgáztam Jászberényben, aztán még '48 őszén feljöttem Budapestre. Itt az egyik kőbányai iskolába kerültem tanítónak, de ugyanakkor indult meg egy esti tagozatos képzés az ELTE-en. Ezt meghallottam, elmentem és beiratkoztam oda. A tanítói munka mellett, amit a X. kerületben végeztem Kőbányán a délelőtti folyamán, délután négytől este kilencig az ELTE-re jártam esti tagozatra. Megkérdezték, hogy milyen szakra akarok menni, természetesen a történelem-földrajz szakot választottam, így egyenesben voltam és olyan szakkal foglalkozhattam, amihez kedvem volt, és amihez a hivatalos, vagy kötelező iskolai anyagon kívül rengeteget olvastam különböző könyvekből, aztán a folyóiratokból is mindig ennek a tanulmány párnak az anyagával foglalkoztam. Ennek következtében az ELTE-nek az esti tagozatán is hamar kiváló minősítést kaptam. Az volt az érdekes, hogy az esti tagozaton, földrajzon különösen kiváló tanárok tanítottak, Bulla Béla és Mendöl Tibor. Az egyik a természetföldrajznak, a másik az emberföldrajznak volt a mestere. Nem volt az nálunk hivatalosan kimondva, hogy az esti tagozatban nagyon sok olyan tanuló is járt, akik fizikai munkát végeztek, az volt mondjuk a kivételes, hogy fizikai munkásokat és egyéb munkaterületen dolgozókat is tanítottak. Bulla és Mendöl teljes óraszámában dolgoztak az esti tagozaton, míg a nappali tagozaton adjunktusok és tanársegédek adták elő azt az anyagot, amit az esti tagozaton ők maguk adtak elő. Természetesen volt némi ismeretanyagom már, másrészt pedig szívesen hallgattam Mendölt és Bullát is. Rendkívül magas képzettségű és kiválóan tanító tanárok voltak. Az ember leült a székébe és hallgatta az előadásokat, mikor elkezdték akkor tátva maradt az ember szája, egészen addig, míg be nem fejezték azt.

Vagyis amellet, hogy Bulla és Mendöl a legelismertebb kutatók voltak, át is tudták adni ismereteiket, tudásukat, ami úgy gondolom, hogy nagyon fontos feladat. Mivel tudták „megfogni” a hallgatóságot, mi volt az, amivel állandó figyelemre készítették őket?

Nagyon jól beszéltek és adták elő az anyagot, kiválóan, érthetően magyarázták el a dolgokat. Példákat tudtak mindig mondani egy-egy szaktudományi anyagra vonatkozólag, meg tudták mondani, hogy a gyakorlatban az adott témát hol lehet tanulmányozni. Példát tudtak mondani a Föld felszínén végbemenő különböző hatásokra és arra, hogy az emberi társadalom életében ez milyen következményekkel jár. Azt lehet mondani, hogy a hallgatóság egy részének „leesett az álla”, mikor elkezdtek az előadásukat. Bulla és Mendöl is rendkívüli módon magas képzettséggel mondta el az anyagát. Nem kellett nekik könyvekből nézegetni, hanem bejöttek és elkezdtek beszélni az óra elején és mondták az anyagot, én közben jegyzeteket készítettem, de sokszor nem győztem írni, mert nem tudtam lépést tartani az előadás lendületével. Tehát rendkívül magas szintű előadások voltak, és magamban el is határoztam, hogy amennyiben sikerül, akkor foglalkozni fogok a földrajzzal, amint itt végzek. A másik tudományszakom, a történelem, az nem volt ennyire „magasröptű”, ott sokat váltogatták egymást a tanárok, illetve professzorok. Ott is voltak azért kiváló emberek, mint például Szabó Árpád, aki a nemzetközi történeti tudományokkal, vagy Székely György, aki magyar történelemmel foglalkozott. Voltak ilyen emberek, de a földrajztudománnyal nem tudott a történelmi képzés lépést tartani. Amikor oda mentem, akkor még nem döntöttem el, hogy geográfus leszek, vagy történész, de amikor már egy évet ott eltöltöttem, akkor már egyértelmű volt, hogy a földrajzra specializálom magam. Így telt el aztán a négy esztendő. Közben volt olyan is, hogy nyári foglalkozásra is lehetett jelentkezni, így aztán én is 1950 nyarán elmentem ilyen terepmunkára, amit Pakson kezdtünk. Felméréseket csináltunk, aztán azt folytattuk Szegeden, voltam Cegléden, meg Szolnokon is. Olyan munkákat is folytattunk, hogy a kutakban mértük a vízfelszín mélységét, például ott volt a Marosi Sanyi is. Amikor Szentesen voltam, hallottam, hogy egy Marosi Sándor nevű fiatal is dolgozik a határban, és a kutaknál méricskél. Nekem az volt a szerencsém, hogy nem a határhoz kellett mennem, hanem Szentes városának az északi végén mértem. Persze aztán volt velem is olyan eset, hogy a határba kellett kijárni. Általában Pakstól kezdve, Kecskeméten, Szentesen, Szegeden keresztül mindig városokban kellett lennem, egyedül mikor Szentesen voltam, akkor néhány napot a határban is kint kellett dolgoznom. Szóval a nyári munka specializálta az embert egy kicsit a vidék megismerésére, így magamban el is határoztam, hogy amennyiben lehet, foglalkozom is ezzel a tudománnyal, mert akkor – ez ugye 1950 nyarán volt – vetődött föl, hogy aki az egyetem elvégzése után specializálni akarja magát a földrajztudományra, az jelentkezhet aspiránsnak. Magamban foglalkoztam is ezzel a gondolattal, és amikor harmad éves voltam, Bulla behívatott magához és azt kérdezte, hogy mivel akarok foglalkozni ha elvégzem az egyetemet. Még első éves korom alatt a kőbányai iskolában azokkal a gyerekekkel foglalkoztam, akiknek délután volt a tananyaguk, másodikas koromban már osztályt tanítottam, harmad éves koromban pedig már földrajzot, meg történelmet adtam elő. Úgyhogy aztán így szakemberré váltam, és akkor Bulla nekem harmad éves koromban felajánlotta, hogy amennyiben akarok, akkor jelentkezhetek negyedéves koromban aspiránsnak, mert ő azt szívesen látná.

Akkor Bullának jó érzéke volt abhoz is, hogy a sok hallgató közül felfigyeljen a tebetségesebbekre, és kiemelje őket a többiek közül. A professzor úr szerint mi volt az, amiért Bulla Béla felfigyelt önre?

Akkor én már túléptem az ország határain, így például Moszkvában is jártam, ezért nagy volt a helyismeretem, és a jelenségeket össze tudtam egyeztetni, hasonlítani. Tehát hely- és szakismeretem is volt. Amikor kollokvium volt, vagy egyéb vizsga, akkor Bulla észrevette a tájékozottságomat. Rengeteget olvastam, Budapesten nem is jártam semmiféle szórakozóhelyre, hanem szabadidőmet általában olvasással, tanulmányozással töltöttem. Rengeteget jártam Pest környékén kirándulni, aminek következtében jól ismertem a területet, és jó volt a helyismeretem a térképek alapján is. Bulla ezt észrevette, és az volt az egészben a legmegdöbbentőbb, hogy mikor negyedéves voltam, akkor Mendöl is szólt, hogyha akarok, akkor jelentkezhetek aspiránsnak hozzá, az emberföldrajzban is. Nem mondhattam meg neki, hogy nem jelentkezek, de valószínű Bulla bevallotta neki, hogy már nála vagyok. Amikor '52-ben aztán végeztem, akkor volt májusban egy tájékoztató vizsga, utána volt egy felvételi augusztusban, és ezek után közölték velem, hogy szeptember 1-től fölvesznek a természetföldrajzra aspiránsnak, tehát így folytathatom a tanulmányaimat. Az egészben az volt a legkellemetlenebb, már nem az egyetemet, hanem a kőbányai iskolámat tekintve, hogy ott a harmadik, negyedik esztendőben már önálló osztályom volt, és a gyerekek is nagyon szerettek, mert rengeteget tanítottam őket különböző földtudományi ismeretekkel kapcsolatban is. Olyan gyerekek is, akik más osztályokba jártak, hallották a diákjaimtól, hogy nagyon részletesen adom elő a földrajzot, ezért aztán bekérezkedtek, aztán hallgatták ők is a földrajzórákat, amiket a többieknek tartottam. Búsultak a kollégák, meg az igazgató is, hogy otthagytam őket 1952 őszén. Aztán elmentem az egyetemre, és ott elvégeztem az aspiranturámat 1955 őszén. Akkor már működött az Akadémiának a Földrajzi Kutatóintézete, annak az igazgatója is Bulla volt. Ő mondta, hogy mint aspiráns le kell vizsgáznom, aztán majd kandidátusi címet kapok, de addig, amíg az eljön, ő szívesen lát engem a Kutatóintézetben. 1955 őszén átmentem a Földrajzi Kutatóintézetbe, és egészen 1993-ig, vagyis, több mint 38 esztendeig ott folytattam az életemet, tehát a Földrajztudományi Kutatóintézet munkatársa lettem.

Vagyis majdnem négy évtizeden át volt munkatársa a Földrajzi Kutatóintézetnek, ami egy hosszú, aktív és eredményes kutatómunkával eltöltött időnek mondható. 1955 óta számtalan kutatói feladatot kapott és végzett el, mégis bátorítok megkérdezni, hogy emlékszik-e még a professzor úr arra, hogy mi volt az első munkája az Intézetben?

Többféle munkát folytattam párhuzamosan, de az első ami nagyobb munka volt, és részletesebb emléket hagyott bennem, publikációs szinten is, az Budapest környékének a földrajzi feldolgozása volt. 1958-ban jelent meg különkiadvány formájában, ez volt az első nagyobb munkánk. Kisebbségi dolgokat jelentettem meg a Földrajzi Értesítőben és a Földrajzi Közleményekben is. A Földrajz-

zi Társaságot akkor szervezték újjá, és annak első elnöke is Bulla Béla lett. Ő nagy mestere volt a földrajztudománynak már akkor is, mielőtt a Földrajzi Kutatóintézetnek az élére állt volna, és attól kezdve egészen haláláig. Ő volt a hazai földrajztudománynak a nagymestere. Ez nem jelenti azt, hogy mások, például a szegedi Prinz Gyula, vagy az emberföldrajzban Mendöl Tibor ne lett volna ugyanolyan nagyság, csak valahogy Bullának kissé szélesebb volt az ismeretségi köre, illetőleg több társtudománnyal kellett neki együttműköznie a természetföldrajzon belül, mint Mendölnek a emberföldrajzban. Tehát szélesebb körben mozgott, geológusoktól kezdve, a talajtanosokig, vizesekig mindenki ismerte, mert hiszen a publikációi amiket megjelentetett, azok különböző szempontból mind hasznosíthatók voltak akármelyik természettudománynak a területén, ezért aztán közismert ember volt. Amit ő mondott az ugyanolyan igaz volt, mint amit Mendöl mondott az emberföldrajzban, csak amit Mendöl mondott annak nem volt olyan, vagy akkora hallgatóközege, mint a Bulla tanításainak, véleményeinek. Így aztán egészen 1962-ig, mikor elhunyt szegény, rendkívül korán, ő volt a hazai földrajztudomány nagymestere. Pedig volt nála idősebb ember is, kiváló geográfus, mint már említettem a szegedi Prinz Gyula például, de Bulla sokkal ismertebb volt, egyrészt mert központban dolgozott, másrészt pedig a tudományának az anyagát sokkal gyakorlatiasabban tudta előadni, közhíré tenni. A geológusok, talajtanosok, vizesek, meteorológusok mind nagyra becsülték Bullának a tudását, ezért tekintélye volt. Tanítványait is igyekezett ezen a szinten okítani, és én is igyekeztem az elvárásainak eleget tenni. Érdekes dolog volt, hogy ő az aspiranturámat nagyon jónak tartotta, kitűnőnek minősítette, de már a kandidátusi disszertációmnak a kidolgozását nem sürgette, mert hiszen volt mindig sürgősebb annál, amivel foglalkozni kellett, úgyhogy csak 1960-ban adtam be a kandidátusi disszertációm, és 1961-ben védtem meg.

Kandidátusi értekezése vízföldrajzi témájú. Miért a hidrogeográfiát választotta, miért az lett a témája? Ön választotta, vagy tanára, Bulla Béla irányította a professzor úr figyelmét erre a témakörre?

A disszertációm címe: Hazánk folyóvízhálózatának kialakulása. Tehát egy olyan téma, amelyben benne volt a felszínfejlődéstől kezdve, az éghajlatváltozáson és az emberi beavatkozáson keresztül minden. Ezt a témát tűztem ki magamnak 1955-ben, Bulla helybenhagyásával és támogatásával. Az történt, hogy miután mindig volt sürgősebb munka a Kutatóintézetben, ezzel csak mellékesen tudtam foglalkozni. 1960-ban fejeztem be a témámat. Jó vaskos, mintegy 400 oldalas munka lett a kézirat, és majdnem egy hasonló vastagságú irodalomanyagot csatoltam mellé. Ez azt jelentette, hogy átnéztem mindent, ami ezzel a témával foglalkozott, a hazai folyóhálózat fejlődéstörténetét, átalakítását, civilizálását és közhasznúvá tételét, a környezet védelmét is beleértve. Tényleg nagy munka volt. Bulla 1962-ben itt hagyott minket, rendkívül korán elment, mert azon kívül, hogy a tudomány nagyra becsülte, mint embert is rendkívül tiszteltük, és szerettük. A Kutatóintézetben aztán „osztályharc” folyt afelől, hogy ki legyen az intézetnek a vezetője. Végül aztán több átmeneten keresztül egyik tanítványa, Pécsi Márton lett az utóda, és ő folytatta azt tulajdonképpen, amit Bulla ab-

bahagyott. Amellett, hogy itt a Kutatóintézetben dolgoztam állandó jelleggel, az egyetemre is jártam és előadásokat tartottam. Több témát, amivel az egyetemen foglalkoztak, igyekeztem kiegészíteni, vagy hozzájárulni, vagy az egyetem számára kidolgozni. Úgyhogy kettős munka volt előttem több évtizeden keresztül.

Mindkét munkakörben eredményesen „működött” a professzor úr. Mégis, melyik volt meghatározóbb az életében, a kutatás, vagy az egyetemi tanári munkakör?

Szívesebben végeztem a kutatói munkát, mint az egyetemi előadóit. Ez abból a szempontból is így alakult, mert amikor voltak megfelelő emberek az egyetemen, akkor megköszönték nekem a munkámat, én meg örömmel hagytam, hogy mások legyenek ott, de azért időnként visszahívtak előadásokat tartani. Aztán nem csak az ELTE-en, a Bölcsészti Karon kellett dolgoznom, hanem a meteorológusoknál és a geológusoknál is adtam elő.

Ha jól tudom, a Károli Gáspár Egyetemen is oktatott.

Honnan tudja? Éppen ezt akartam még mondani, hogy a legutolsó hely, ahol még egyetemi előadásokat tartottam, az a Károli Gáspár Egyetem volt.

Tebát a professzor úr több helyen is oktatott, illetve tartott előadásokat. Volt olyan intézmény, amely közel állt önhez, ahova szívesen bejárt, és ahol szeretett oktatni? Esetleg van olyan intézmény, ahova valamilyen maradvány, különleges élmény fűzi?

Különleges élmény egyikhez sem, mert ahova mennem kellett, ott mindig hiányoztak az emberek, vagyis helyettesíttem, másokat igyekeztem pótolni. Amikor az egyetemen voltam, akkor tulajdonképpen hiányt töltöttem be. Amikor lehetett, igyekeztem kiállni a sorból és visszamentem a Kutatóintézetbe, hiszen mindig volt feladatom, amit el kellett végezniem. Azok a témakörök, amiket az Intézetben végeztem különböző tudománykörök voltak, a tájfejlődéstől a vízgazdálkodásán át, a vizeknek a szabályozásáig. Ezek gyakorlati alkalmazások voltak. Az 1951 és 2001 között megjelent tanulmányok közül 359 munkám van az Intézet publikációs jegyzékében.

Az nagyon-nagyon sok!

1955-től kezdve, vagyis most már 51 éve dolgozok az Intézetben.

A fél évszázad alatt megjelent rengeteg tanulmány és publikáció közül melyek voltak azok, amelyek a legtöbb munkát igényelték? Gondolom az értekezések megírása több évi „kemény” kutatómunka eredménye.

A kandidátusi értekezésemet egy jókora szöveganyag jellemzi, és amellet egy másik kötet mellékletekkel és irodalomjegyzékkel van tele. Ez azt jelenti, hogy éveken keresztül dolgoztam vele. Az értekezés címe, mint már mondtam: *Hazánk folyóhálózatának kialakulása*. A akadémiai doktorit pedig csak 1984-ben tudtam befejezni, mert nem volt rá idő, hogy foglalkozzak vele. Annak címe: *A magyar nép vándorlásának és a honfoglalásnak földrajzi környezete*.

Vagyis az akadémiai doktori értekezése a történeti földrajz témakörébe tartozik, azaz a földrajz mellett a történelmi vonatkozások is jelentős súllyal szerepelnek benne. Úgy gondolom, hogy ebben is jól megmutatkozik a téma interdiszciplináris jellege, és a földrajzot művelők komplex látásmódjának haszna, és eredménye. A professzor úr történelem-földrajz szakon végzett az ELTE-en, vagyis ebben az értekezésben köszön vissza a történelmi végzettség?

Igen, ez azt jelenti, hogy ebben a doktoriban már a történelemtudomány is bele van építve. Természetesen a kandidátusiba is előfordul már, hiszen a folyóhálózat kialakulásának mindig voltak társadalmi-gazdasági konzekvenciái, összefüggései is, de a doktori értekezésbe, „A magyar nép vándorlásának és honfoglalásának földrajzi környezete” című témakörbe belefért az is, hogy a környezeti illetve a természeti adottságok, milyen hatással voltak az ott élő népek életére. Tehát ez egy igen komplex munka volt. 1984-ben írtam meg és ’85-ben jelent meg. Akkor már eléggé a kifejlődés határán volt az ember, de az volt a helyzet, hogy ha elvégeztem egy munkát, akkor mindig kettő várt, amit el kellett végezni. A tisztelt vezetőim, akikkel különben – elsősorban Pécsi Mártonról van szó – nagyon jóban voltam, és támogattuk is egymásnak a munkáját és jóindulattal voltunk egymás iránt, de arra mégsem adtak lehetőséget, hogy félretegyem a többi munkát és csak a disszertációmmal foglalkozzak. Az az anyag 10 éves munkának az eredménye, mire összeállt. Amikor tudtam időt szakítani rá, hogy tovább folytassam, akkor dolgoztam rajta, aztán kiteljesíttem, és kidolgoztam végül is.

Hogyan sikerült a professzor úrnak azt a rengeteg irodalmat beszerezni, ami minden egyes publikációjában megjelenik?

Nem csak az a sok, én meglepődtem, amikor ezt az intézeti publikációs jegyzéket áttanulmányoztam, mert 359 publikációm van benne. Ez azt jelent, ha most elosztjuk az évek számával, vagyis az elmúlt 50 esztendővel akkor is elég tekintélyes szám jön ki, évente hat-hét publikációt mindig megjelentetni, az éppen elég elfoglaltságot jelent, meg azt is jelenti, hogy elég sok témakörrel kellett foglalkozzak. Nem csak a folyókkal, hanem azoknak a földtani, gazdasági hatásaival, társadalmi kö-

vetkezményeivel, a vidékfejlődéssel is kellett foglalkozni. Aztán országonként, vagy éghajlati övezetenként is különbségek vannak, ugyanannak a folyónak a másik éghajlati övezetbe való érkezése után megváltozik az évi vízjárása például. Rengeteg sok anyagot kellett az embernek állandóan figyelembe venni. Tehát ez azt jelenti, hogy sokat dolgoztam, sokat írtam, így sokat is kellett olvasni és tanulmányozni hozzá a könyveket, hogy az ember szinten tudja magát tartani. Ennek aztán az is következménye, hogy a földrajztudományon kívül a meteorológiában is meg a hidrológiában is eléggé elismert embernek tekintenek, ismernek és megkeresnek. Most már szerencsére nem annyira, mert igyekszem visszahúzódní, de volt amikor az ember napjának minden órája ki volt töltve tennivalóval, és sok esetben nem azt kellett csinálni, amit szeretett volna, hanem azt amit feladatul tűztek ki. Az Intézetnek az életét is kellett támogatni, ha kaptunk megbízást, akkor mondták, hogy „Van itt valaki erre, van munkája, de majd megmondjuk neki, hogy csinálja meg ezt is!”. Marosi kollégával együtt azok közé tartoztunk, akik a földrajznak minden határterületein is át tudtak lépni, aztán a különböző gyakorlati kérdéseknek a kidolgozását is napirendre tűzni, elvállalni, és megcsinálni. Ez mindig azzal járt, hogy amit éppen csináltam, akkor azt félre kellett rakni, ha valami sürgősebb volt annál. Mindig volt az embernek mit csinálnia.

Ezekben a nagy munkákban kik voltak a munkatársai, kollégái?

Amikor az Intézet megalakult, akkor kialakult egy alapvető „együttes”, Marosi kolléga mellett Szilárd Jenő, Ádám László, Góczán László, ők voltak az én generációmnak a tagjai. Közülük általános jelleggel Marosi foglalkozott a földrajzzal, a többiek specializáltabbak voltak, elsősorban geomorfológiával foglalkoztak. Az egyetemen Székely András volt még széles látókörű ember, és ő volt az aki amikor szegény Bulla elment – utána Láng professzor úr vette a tanszéket, de aztán ő is elment –, az örököse lett, de ő is elég korán abbahagyta a működését. Most az egykori tanítványok vannak az egyetemi Földrajzi Intézetnek a vezetői között, a Gábris Gyula például, aki nekem is tanítványom volt.

Már korábban említette a professzor úr, hogy több évtizeden át egyetemeken is oktatott, illetve előadásokat tartott. Voltak kedvenc tanítványai, kikre emlékszik vissza szívesen?

Probáld Ferencre például, aztán a Gábris Gyula is nagyon törekvő, rendes ember.

Áttérve a földrajzra, mint tudománnyal kapcsolatos kérdésekre, azt szeretném megkérdezni a professzor úrtól, hogy mit gondol a földrajztudomány fejlődéséről?

Egy tudománykörnek a fejlődés és megítélése mindig szorosan összefügg azzal, hogy kik művelik, és hogy milyen formában adják elő annak a tudománynak az anyagát. Ennek következtében a megítélése is változik általában. Ha olyan típusú ember adja elő, mint Bulla professzor úr, akkor az lebilincseli, és magához vonzza a hallgatóknak a jó részét. Ha olyan ember adja elő, aki nem annyira tájékozott a szaktudománya anyagában és nem tudja olyan sokoldalúan a természeti és társadalmi-gazdasági viszonyoknak megfelelően tovább fejleszteni, akkor azt a tudománykört elmarasztalják, illetve a társadalom az iránta való érdeklődését elveszíti, ennek következtében annak a tudománynak a továbbfejlődését és kiépítését, napjaink szükségleteinek megfelelő szinten tartását elhanyagolják, és lehetetlenné teszik. Tehát egy tudománykörnek a szinten tartása, a többi társtudománnyal való kapcsolatának fejlesztése nagyon függ attól, hogy ki műveli azt a tudományt. Saját maga hozzáállása, szükségleteinek és lehetőségeinek továbbfejlesztése az nagyon sokban egyéntől függ. Egy-egy tudomány, ha van egy olyan egymást támogató, művelő közösség az élén, amely a napi szükségleteknek és a társtudományi előrehaladásnak megfelelően szinten tudja tartani, az a tudománykör továbbfejleszthető. Aki erre nem képes az elhanyagolja annak a tudománynak az életét.

Tehát a földrajztudomány fejlődése az tulajdonképpen egyéntől, vagyis az adott tudományterületnek egy kiemelkedő alakjától függ. Akkor a mindenkor vezető tudós egyéniség, illetve a társadalmi-gazdasági fejlődés is hatással lehet a földrajz feladatkörének meghatározásában? A professzor úr miben tudná meghatározni ezt a feladatkört?

Az emberi és társadalmi élet a Föld felszínén folyik. A Föld felszínének és a rajta levő életnek a szinten tartása rengeteg természeti tényezőnek a függvénye, illetve társadalmi tényezőnek is, hiszen a rajta élő társadalom is közreműködik az élet teljességének és színvonalának kiépítésében. Ha ez nem történik meg, ha nincs egy-egy tudományt művelő közösség, amelyik ezt az igényt ki tudná elégíteni, akkor azt a tudományt, ha nem is elhalásra, de az igényekhez viszonyított lemaradásra kényszeríti, mert nem tudja teljesíteni egyrészt a társadalmi elvárásokat, másrészt azokat az igényeket, amelyek a társadalom további fejlődésével párhuzamosan felmerülnek a jövőben. Vannak fejlődő és a társadalmi igényeket szinten tartó tudománykörök, amelyekről azt mondhatjuk, hogy megfelelnek az igényeknek és feladatoknak. Vannak olyan tudománykörök is, amelyek időszakosan ettől a követelménytől lemaradnak, mert művelői nem tudnak lépést tartani a természeti és társadalmi tudományos igényekkel, amelyek annak a tudománynak a fejlődését lehetővé teszik, illetve az ilyen irányú szükségleteket kielégíthetik.

És a földrajztudomány mindig megfelelt ezeknek az igényeknek?

A földrajztudománynak nem csak Budapesten, hanem jó néhány vidéki városban is vannak központjai. Ezek a központok a hatásköreiken belül a földrajztudomány szinten tartását is elvégzik, de nem csak szinten tartását, hanem továbbfejlesztését is. Vannak városok, illetőleg központok, amelyek ezt a feladatkört jól el tudják látni, mert olyan embereknek a kezében van ott a földrajztudománynak a művelése, és a földrajzi jellegű kutatások irányítása, akik ezt kitűnően teljesítik, de vannak olyan földrajzi tudományos központok is, ahol lemaradnak ezekhez az igényekhez viszonyítva, ennek következtében sem a társadalom korabeli, sem a jövőben felmerülő igényeit nem tudják biztosítani.

Napjainkban a földrajztudományt képviselők megfelelnek ezeknek az igényeknek?

A természettudományok szükséges, hogy lépést tartsanak a korabeli igényekkel. Ha a művelőik ezeket az igényeket szem előtt tartják, igyekeznek annak megfelelni, és a szaktudományokat annak megfelelően továbbfejlesztetni, művelni, akkor nincsen baj. Ha azonban az egyes tudományköröknek a képviselői ezt nem veszik tudomásul, illetve ha tudomásul veszik is, de nem tudják teljesíteni ezeknek az igényeknek a kielégítését, akkor annak a kornak, illetve a tudomány szükségleteinek sem tudnak megfelelni. Tehát lemarad az illető tudomány és pangásra, illetve visszafejlődésre van kényszerítve. Ahhoz, hogy egy tudományt mindig a kor megfelelő színvonalán tartsanak szinten, a művelőinek szem előtt kell tartaniuk a társadalmi, illetve a Föld fejlődésével kapcsolatos igényeket, és közre kell működniük abban, hogy egyáltalán azokat az igényeket ki tudják elégíteni.

Ahhoz, hogy a mindenkori igényeknek megfeleljünk, ismernünk kell a külföldi geográfia eredményeit és művelőit is, és azokkal lépést is kell tartanunk. Ha azonban a másik oldalról nézzük, az is sokat elárul a hazai geográfia szintjéről, hogy azt hogyan látják a külföldi szakemberek. Mennyire elfogadott, vagy elismert a magyar geográfia külföldi szakmai körökben?

Nehéz erre a kérdésre válaszolni, mert van olyan időszak, amikor a hazai tudományos ismeretek a külföldivel párhuzamosan, azzal szoros kapcsolatban működnek. Az ilyen kölcsönös megértés és egymás támogatása, a különböző helyeken elért sikereknek a publikálása a kapcsolatokon keresztül mindenhol szinten tudja tartani a földrajztudomány fejlődését. Emellett vannak olyan periódusok, amikor egyik-másik terület kiszakad a nemzetközi fejlődés szintjéből, vagy korábban sem volt az illető területnek a tudományfejlődésében, vagy annak színvonalában azonos intenzitású, mint egy másik területnek. Ennek következtében egyes országoknak a tudományos szintje, a másikkal viszonyítva lemaradhat, vagy visszafejlődhet. Ennek hazai vonatkozásban is voltak megnyilvánulásai, például amikor Bulla vagy Mendöl dolgozott, az ő általuk művelt tudományos szint közismert volt nem csak Magyarországon, hanem Németországban, vagy Csehszlovákiában, vagy Ausztriában, de még Franciaországban és Angliában is. De voltak periódusok, amikor a hazai tudomány kiszakadt a

nemzetközi keretekből, most nem csak a földrajzra gondolok, hanem úgy általában, és miután kiszakad nincs, aki a kapcsolatot tartsa, és ezen keresztül a hazai szintet egyeztesse a külföldivel, vagy a külföldi eredményeket átvezesse a hazai területre, aminek következtében lemaradás alakul ki az egyes generációk között. Ki kell várni, vagy tudomásul kell venni, hogy majd lesz egy olyan generáció, vagy annak képviselője, aki körül fog nézni a Földön és rátalál mondjuk spanyolországi, amerikai, svédországi tudósok eredményeire, akiknek aztán az anyagát közvetíti Magyarországra, vagy ott is lesznek olyanok, akik a magyarországi fejlődés szintjét elsajátítják, hazaviszik és továbbfolytatják annak művelését.

Mely külföldi iskolák voltak nagy hatással a magyar geográfiára, azon belül is a természetföldrajzra?

Ahogy Magyarországon a generációkkal változik az egyes tudományágaknak a szintje, ugyanez megtapasztalható a világ más területein is. Tehát egy-egy tudománynak vannak kiemelkedő képviselői, időnként Franciaországban, Németországban vagy Angliában is, és vannak olyan periódusok, amikor ott csak a korábbi anyag ismétlése hangzik el, például a felsőoktatási képzésben, míg más területen fölemelkedik egy zseninek a munkássága vagy céltudatossága révén, így általa kiemelkedően folyhat annak a tudományterületnek a művelése. Tehát vannak ilyen tudományos szintváltások országonként, és területenként is. Volt olyan időszak, amikor Bécsben kiváló tudósok voltak, és akikkel az ember szívesen ment ki, és hallgatta például Julius Fink előadásait, aki kiváló tudós volt ott. Mióta ő elment, nem nagyon tudunk a bécsi egyetemi előadásokról.

Például Prinz is kint volt Bécsben, és Suesstől tanult.

Igen. Ugyanez a helyzet természetesen Angliában, Oroszországban, Amerikában is. Ott is vannak kiemelkedő tudósok és vannak olyan egyetemek, ahol csak híre van annak, hogy voltak ott valamikor kiemelkedő emberek.

Vannak ma olyan földrajzi iskolák Magyarországon, amelyeket meghatározónak tart a professzor úr?

Erre nem tudok határozott választ adni. Úgy gondolom, hogy a hazai földrajzi kutatások a tudományművelés nagyon magas szintjén álltak annak idején Bulla, illetve Mendöl vezetésével, ezért Budapest kimagaslott a többi közül. Prinz Gyula működése alatt Szeged is kiemelkedő terület volt. Igen jól sikerült, és magas szintű a Pécsi Egyetemen a földrajz művelése, hiszen „kicsemegézik” a különböző szakterületeknek a tudósait, oda járatják őket, akik aztán ott előadásokat tartanak. Jó volt egy darabig a Debreceni Egyetemnek is a működése Kádár professzornak a vezetésével, mert ő a saját maga területén kiváló ember volt, azt ő irányította, a földrajznak pedig azon ágait, amelyek nem tartoztak az ő működési területe alá, azokra felkérte a más helyeken dolgozó szakterületeknek

a képviselőit. Tudom, hogy ott leépülések voltak, kiváló professzorok mentek nyugdíjba, és nem csak az én generációm, hiszen azok már régen elmentek, például Borsy professzor, aki Kádár tanítványa volt, meghalt, Pinczés Zoltán pedig sajnos régóta beteg, Szabó József nyugdíjba ment, úgyhogy nem tudom, hogy mi lesz ott. A Pécsi Egyetem nagyszerűen dolgozik, azokat az embereket, akiket szükségesnek láttak az igények kielégítésére, azokat meghívták, ők részben odateleptek, részben előadásokat tartani járnak oda. Azt hiszem, hogy ez volna példamutató más egyetemek számára is. A Budapesti Egyetemen a Bulla- és Mendöl-korszak egy fénykorszak volt, Láng és Székely professzorok is a természetföldrajzon belül nagyszerűen művelték ezt a tudományt, de most már az a generáció elment. Nem tudom, hogy a jelenlegi igényeknek a mostaniak mennyire felelnek meg. Ismerem őket, például Gábris Gyula és Probáld Ferenc, akik tanítványaim voltak nekem is, kiválóan megfelelnek, de Probáld is már nyugugalomba ment, és Gábrisnak sincs a nyugdíjazásig sok ideje hátra. Az a szintkülönbség, ami az egyes egyetemek között Bulla és Mendöl idejében megvolt a Pesti Egyetem javára, az tulajdonképpen megszűnt, és úgy látom, hogy pillanatnyilag a legmagasabb szinten a Pécsi Egyetem van, mert ugye Tóth József professzor úr mellett Schweitzer Ferenc, Dövényi Zoltán és mások is magas szinten látják el az ottani igényeket.

A hazai iskolákon kívül, nemzetközi szinten melyik iskolák voltak kiemelkedők?

Az utóbbi időben nem vagyok túlságosan tájékozott ezen a területen, de annak idején, amíg Julius Fink tanított a Bécsi Egyetemen, addig az magas színvonalú volt. Én magam is jártam kint nála, hallottam előadásait, ismertem, de hogy azóta miként alakult, azt nem tudom, mert régen jártam ott. Most már a nemzetközi kapcsolatoknak a lehetőségei jóval bővebbek, gyorsabb kapcsolatfelvételre ösztönöznek, mint harminc vagy negyven évvel ezelőtt. A tudományos kapcsolatoknak a kiépítésére, a tanítási anyag átvételére, alkalmazására jóval több a lehetőség, mint néhány évtizeddel ezelőtt, hisz a mai technika ezt lehetővé teszi, de ennek ellenére valahogy még sincs meg az a kapcsolat, ami Bullaék idejében megvolt. Ők szemmel tartották egymást, hogy mit adnak elő abból az adott témakörből Párizsban, Londonban vagy Washingtonban. Úgy érzem, hogy élénkebb volt valahogy az egymás gondolatainak és tudományos ismeretének az ismerése, és kölcsönös felhasználása. Most ami elhangzik valahol a világban, ami például engem is érdekelne tárgykörénél fogva, nincs aki azt közvetítse, mert azokat meg kell érteni, nem elég hozzá a technika. A nyelvismeretek nem annyira kiépítettek, mint Bulla és Mendöl idejében.

A „nem eléggé képzett nyelvismereteknek” a következménye lehet, hogy nincs olyan mértékű kapcsolat, kooperáció az egyes iskolák között? Miért nem tudnak úgy egymásról, mint korábban?

Egy általános nemzetközi félreértésről van szó tulajdonképpen. Annak idején, amikor kimentek a szakemberek tanulmányútra egy vagy több esztendőre kölcsönösen egymás országába, hely, téma és lehetőség szerint is rá voltak kényszerítve arra, hogy éljenek azokkal az ismeretekkel, amivel kimentek, hogy azokat ott is hasznosítsák. Itt évek óta nincs külföldi kollega, ez azt jelenti, hogy tudomásom sincsen arról, hogy Bécsben vagy Berlinben egy-egy témával kapcsolatban például milyen álláspontot képviselnek. Azt mondhatnám, hogy a technika fejlődése lehetővé tenné a sokkal szorosabb kapcsolatokat, és egymásnak a társtudományi szinten való továbbképzését illetve annak lehetőségét, de a valóságos helyzet ennek az ellentéte.

Akkor azt mondhatjuk, hogy a technika fejlődése a külföldi kapcsolatokban gátló tényezőként hatott?

Tulajdonképpen igen. A technikai lehetőségek visszafejlesztették a személyes kapcsolatokat.

A technikával szemben a hagyományos módszerek elvesztették értéküket, vagy megmaradtak, sőt nőtt jelentőségük?

A hagyományos módszereknek az értékeit a technika nem tudta átvenni, azokkal a lehetőségekkel nem tudott élni, ennek következtében van visszaesés a kapcsolatok szintjén is. A kutatásokban az a probléma, hogy a nyomtatott közvetítendő anyag sem kerül olyan felhasználás alá, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Elkerülnek máshová, de nincs aki felhasználja és tudomásul vegye. Akik nem hallgatnak, mert nincs rá idejük, azok kevésbé is olvasnak, mert arra sincs idejük, és kedvük sem.

Tudom, hogy ma már nem tart előadásokat az egyetemeken, de talán mégis van elképzelése, vagy tudása a földrajz szerepéről a felsőoktatásban.

Miután az utóbbi években már nem szerepelek a felsőoktatásban, így pillanatnyilag nem tudok véleményt mondani a jelenlegi helyzetről. Mikor én utoljára a Károli Gáspár Egyetemen tanítottam, akkor még nagy volt a fluktuáció, olyan szempontból, hogy egy-egy társtudománynak a képviselőit meghívták egyikről a másik egyetemre, és ott meghatározott témakör előadására kérték föl, vagy rábízták, hogy egy-egy tudománykör ismeretében ismertesse az anyagot. Ez 15-20 esztendővel ezelőtt még általános volt, hogy most mi a helyzet arról nem tudok véleményt mondani.

Visszatérve a professzor úr munkásságára, azt szeretném megkérdezni, hogy mi a legnagyobb büszkesége, amit elért élete során, szakmai téren?

Elég sokat tevékenykedtem a földrajztudomány területén, specializálódtam a természeti földrajzon belül elsősorban a vizek földrajzára. Büszke vagyok arra, hogy a sok publikációmnak a nagy része a földrajznak ezzel az ágával foglalkozik. Ha azt nézem, hogy milyen tudományköröknek az anyaga van itt, akkor elmondhatom, hogy foglalkoztam a vízföldrajzzal, felszínfejlődéssel, idegenforgalommal, kistájak kataszterével, és a magyar utazóknak a Föld megismerésében betöltött szerepével.

Ezeket a témákat hallva az idegenforgalom kicsit kitűnik közülük. Milyen földrajzi összefüggésben vizsgálta az idegenforgalom kérdéskörét, hogy került kutatási témái közé?

Az idegenforgalom azt jelenti, hogy adott területek lakói, más területekre látogatnak el, különböző szempontok következtében. Ezek lehetnek gazdasági, vagy akár tudományos szempontok, illetve egyszerűen csak a hasznos időöltés, és ismeretek szerzésének lehetősége a lakóhelytől eltérő területekről. Ennek rendkívül sok ága van, de a legfontosabbak azok, amelyek határozott jellegű látogatásokat képviselnek különböző területeken, különböző célból. Ahogy már mondta, az egyik a szabadidő hasznos eltöltése, a másik bizonyos ismeretek elsajátítása, a következő a területnek a megismerése látogatásunkkal. A legáltalánosabb a szabadidő eltöltése, olyan területen, ahol még nem jártunk. Vannak ennek olyan részei, mint fürdőzés, kirándulás, vadászat, halászat stb. Az a kérdés, hogy egy-egy terület mire alkalmas. A másik az, hogy ki mivel tudja ezt megalapozni, kielégíteni. Nyilvánvaló, hogy egy módosabb, magasabb színvonalon lévő országnak a lakói gyakrabban látogatnak más területekre, mint azok, amelyek elmaradottabbak, szegényebbek. Emiatt van az, hogy Magyarországon is elsősorban azoknak az országoknak a lakóit látjuk vendégül, akiknek a jómódja megalapozza ennek a kiteljesítését. Azoknak a szegény országoknak a lakói, akik nehezen tudják az igényeiket kielégíteni, azokat nem igen látjuk a vendégek között sem. Ebből következik az is, hogy politikai szempontok is szerepet játszanak, mert vannak olyan országok, amelyek negatív szokásokat, jelenségeket közvetítenek, ezzel kiábrándítják az utazó embereket abból, hogy szívesen menjenek oda. A többféle szempont közül az egyik a gazdasági lehetőség, amely meghatározza, hogy ki merre járjon a világban, a másik az, hogy az emberek mit hallanak arról a területről, mert ha sok rosszat hallanak, akkor nem szívesen mennek oda. Most például vannak ezek az évtizedes iraki, a népiértéssel egyértelmű állapotok, ezért nyilvánvaló, hogy senki sem fogja magát Bagadadba utazásra kényszeríteni, mert nem vállalja az ezzel járó esetleges körülményeket.

Széleskörű tudományos kutatómunkájának eredménye, hogy publikációi a földrajz nagyon sokféle témaköréből születtek, mint például az előbb említett idegenforgalomból is. Magas szintű szakmai tevékenységét díjakkal is elismerték, ezeknek milyen szerepe van a professzor úr életében?

Ezek tulajdonképpen formális dolgok voltak, amelyeknek általában pénzügyi vonatkozásuk is volt. Az volt és van rám igazán jó hatással, hogy más tudományoknak a területén is ismert vagyok, például a „vizesek” körében, hiszen specializálódtam a vízföldrajzra, ezért a hidrológia területén elismert vagyok. Sokszor hívtak meg azért, hogy előadásokat tartsak. Ugyanez van a talajföldrajzokkal kapcsolatban is, de talán kicsit szűkebb keretek között. Bár én a talajföldrajznak nem voltam művelője, de megfelelő körültekintéssel igyekeztem hivatkozni a talajföldrajzi eredményekre, ennek következtében elismerést fejeztek ki irántam, de ugyanez a helyzet a meteorológiával is, és a gazdaságföldrajz néhány területén is elismernek. A gazdaságföldrajznak nem voltam ugyan művelője, de általában ha szóba került annak a tudományterületnek a keretében amivel én foglalkoztam, vagy amiről írtam, akkor az érintett gazdaságföldrajzi vonatkozásokat megfelelő tárgyilagossággal fejtettem ki.

Ha egy olyan lebetőség adódna, hogy változtathatna valamit az eddig elért dolgain, van olyan, amit mai szemmel már másképp csinálna?

A tudományos szakmai életpályával kapcsolatban nem a büszkeség tölti el az embert, hanem a megelégedettség. Ha visszatekint az ember az életműre, akkor azt mondja, hogy elég sokat dolgoztam és sokat publikáltam, de még ezt is, azt is lehetett volna. A saját igényeimet nem tudtam kielégíteni sok szempontból, mert vagy időm, vagy kedvem, vagy éppen lehetőségem nem volt rá. Azt a tárgyilagosságot eléggé megtanultam a mestereimtől, beleértve Bulla, Mendől vagy Láng Sándor professzor urakat, de még Pécsi Márton kedves főnökömet és barátomat is, hogy milyen szempontból ítélték meg a társtudományokban való szerepvállalást, illetve a társtudományi eredmények felhasználhatóságát. Az ember önkéntelenül is szeretné ezeket a dolgokat a saját maga szempontjából továbbfejleszteni, de nincs rá mindig idő és mód.

Mit szeretne még elérni, megtenni a professzor úr?

Ez nagyon nehéz kérdés, hiszen az idő eljárt a fejem fölött, ezt tudomásul kell venni. Legfeljebb az volna jó, ha tudnék még a szakterületemen dolgozni, és az egyes területeken a fejlődési viszonyokban javaslatokat tenni, hogy mivel törődjenek, mire igyekezzenek gazdaságföldrajzi, vagy életföldrajzi szempontból további lépéseket tenni, hogy az ott élő lakosság jobban és kedvezőbb körülmények között tudjon élni. Tehát a területfejlesztés területén lenne jó tenni még valamit. Tudomásom szerint minden tudománynak a feladata kellene hogy legyen, hogy annak a tudománykörnek a társadalom életével kapcsolatos pozitív lehetőségeit igyekezzenek minél nagyobb közönség számára elérhetővé, és hasznosíthatóvá tenni.

Milyen javaslatokat tenne a professzor úr, mire figyeljenek, mire bívják fel a társadalom figyelmét napjaink szakemberei?

Ezen a területen tulajdonképpen nincs határ, a gazdasági-társadalmi élet szinte minden terén van nem csak fejlesztési lehetőség, hanem inkább igény, amihez hozzá kellene tudni járulni. Ezt bizonyos szempontból az egyes szaktudományi területeken kellene továbbfejleszténi, hogy a hozzáértést tegyék minél szélesebb körűvé, és társadalmilag gyorsabban és szélesebb körben való elérhetőséget kell biztosítani egy-egy szaktudomány területén belül is. A társadalmi fejlődést kellene kissé gyakorlatibbá, eredményesebbé tenni.

Utalva a professzor úr által eddig megfogalmazott gondolatokra, mit gondol, hová fejlődhet a földrajztudomány jelenlegi állapotából, és milyen út áll előtte?

Tulajdonképpen az egyetemeken kellene az egyes tudománykörök tananyagaiban – most kifejezetten a földrajztudomány keretén belül –, a gazdaságföldrajznak és a természeti földrajznak is az egyes területein a társadalmi élettel való kapcsolatokat szélesebb körűvé tenni, és utalni arra, hogy a fennálló földrajzi viszonyok milyen pozitív vagy negatív hatással vannak a társadalmi élet követelményeinek a kielégítésére. Tehát világosabbá, és szélesebb körűvé kellene tenni azokat az ismereteket, amelyek utalnak arra, hogy mi az, ami a társadalom életét negatív vagy pozitív irányban befolyásolja. Egyrészt védeni kell a társadalmat a kellemetlen hatások ellen, például a természeti hatásokkal szemben, másrészt kiszélesíteni azoknak a hatásoknak a körét, amelyek pozitívan befolyásolják a társadalmi életet, és a társadalom fejlődését. Úgy gondolom, hogy ezt kell közismertebbé és szélesebb körűvé tenni.

Akkor elmondhatjuk, hogy a földrajztudomány feladata maga a szintézis, amiről eddig is ismert volt? Tehát ez lesz a kulcsa a jövő földrajztudományának is?

Elődeink már megállapították, és helyesen látták ennek a feladatnak a meglétét, továbbfejlesztésének szükségességét. Napjaink ezeket az igényeket még tovább fejlesztik, mert az életnek a sokszínűsége továbbterjed, az igények továbbfejlődnek, és ezek a lehetőségek jobb felhasználását kívánják.

Nagyon szépen köszönjük professzor úr, hogy szakított ránk az idejéből, és köszönjük a beszélgetést. Jó egészséget kívánunk!

Én is nagyon szépen köszönöm szívességüket, hogy ennyi időt szenteltek nekem. Ilyen beszélgetéssel ritkán találkozok az ember, az elmúlt időszakra visszatekintve már régen voltam ilyen feladatnak kitéve.